

Az alkotmánymódosítások és a Jugoszláv Kommunista Szövetség

Alkotmányunk ma a társadalmi élet és átalakulás egyik központi kérdését képezi, s ennél fogva szinte természetzerűleg vetődik fel a forradalmi élcsapat és az alkotmány viszonyának kérdése, különös tekintettel az alkotmánymódosításokra. Az alkotmány és annak módosítása a társadalom legfontosabb folyamatainak sorába tartozik, tehát nem kerülheti meg a Kommunista Szövetséget.

A kérdést azonban még helyesebb felvetni abból a szempontból, hogy milyen viszonyban áll, mindenekelőtt történelmileg a Kommunista Szövetség mint a munkásosztály forradalmi élcsapata és az öngazgatású szocialista átalakulás hordozója az osztársadalmi kérdésekhez, s így az alkotmányhoz is, bizonyos értelemben pedig különösképpen az alkotmányhoz.

Amint ugyanis valamely forradalmi szubjektum bizonyos kapcsolatba kerül és meghatározott viszonyt állít fel a társadalmi átalakulás valamely elemével, az magára a szubjektumra is visszahat, és pedig legfőképpen olyan értelemben, hogy folytonosan e viszonyokon való felülkerekedésre törekszik, vagyis döntő befolyást igyekszik gyakorolni e viszonyokra.

Ennél fogva kimondhatjuk, hogy a Kommunista Szövetség munkájának tartalmára és tevékenységére kiható döntő tényezők közül az új alkotmányos és társadalmi változások a legjelentősebbek. E változások a társadalmi viszonyok, a társadalmi újratermelés és a társadalmi funkciók legfontosabb kérdéseit illetik, és kiterjednek a társadalom egész struktúrájára, minden szociális pozícióra. Jelentőségek már maguk az előírásbeli változások is, a valóságos átalakulás pedig azon múlik, hogy ennek szociális hordozója, elsősorban a munkásosztály milyen mértékben lesz képes saját alkotmányos képéhez igazodni, mennyire válik a gyakorlat elvszerűvé. Jórészt ebben fejeződnék ki a párt problémái is.

Az új alkotmányos rend azáltal, hogy meghatározott irányba tereli a gyakorlat alakulását, gyakorlati tényezőjévé válik magának a forradalmi alapokon végbemenő alkotmányos átalakulásnak és beállítottságnak is. Ez a gyakorlat „beilleszkedik” a pártelméletbe is,

mint ahogy a párt valóságos átalakulása szempontjából nagy a jelentősége az elméleti anticipációnak, tekintettel a már végbement alkotmányos és társadalmi változásokra. Egyik alapja e változásoknak adva van — ide tartoznak az alkotmányos változások, és ezek szintén részei a valóságnak. Ezért egyre nagyobb figyelem összpontosul a JKSZ és az új alkotmányos változások viszonyára, noha nyilván még sok időbe telik, amíg levonunk minden fontosabb tanulságot, kiváltképpen elméleti szempontból. A változások minden vonatkozását csak a gyakorlatban tekinthetjük át, de sok dologgal már most tisztában lehetünk. A Kommunista Szövetség nem várakozhat az új alkotmányos és társadalmi „köntös” elkészültére, hanem elméletileg és a valóságban is fejlődnie kell, tevékenységével élén kell járnia e változásoknak, amelyeket saját ideológiája vázol fel, és politikája hordoz magában.

A Kommunista Szövetség nem csupán a változások ténye alapján kerül kapcsolatba az alkotmányos változásokkal. Ez a kapcsolat már létrejött az alkotmány kidolgozása során is, hiszen hordozója volt azoknak az ideológiai és eszmei-politikai folyamatoknak, amelyekből az új alkotmányos rendszer kiépült. Az alkotmányos változások „anyagiasulását” jelentik azoknak az alapvető és tartós forradalmi osztályérdekeknek, amelyek az öngazgatás mellett szólnak, és a történelmileg „beért” lehetőségek érvényesítésének tényezőjét képezik a munkásosztály és a társadalom felszabadításának további folyamatában. Már ennek is hatása volt a Kommunista Szövetségre. Ismeretes, hogy egyes társadalmi és ideológiai irányzatok, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak az alkotmányos változások kérdéseivel — mindenekelőtt a nacionalizmus — szeparatiztikusak vagy hegemonista-centralisztikusak. Az új alkotmányos megoldások ideológiai és eszmei-politikai alapjai létrehozásának folyamatában a Kommunista Szövetségnek le kellett számolnia ezekkel az irányzatokkal, amelyek nemcsak az alkotmány alkalmazása, hanem már kidolgozása során is megjelentek. A Kommunista Szövetségnek ugyanakkor el kellett viselnie a technobirokratizmus, az anarcho-liberalizmus, a dogmatizmus nyomását is az új alkotmányos átalakulás folyamatában, s a kidolgozott megoldások ténye azt bizonyítja, hogy ezekből az összeütközésekből mindig győztesen került ki. Az ilyen irányzatok ellen folytatott harcnak kétszeres jelentősége volt: „kikényszerítette” ideológiai irányzataink továbbfejlesztését, a Kommunista Szövetség pedig tetterejében és eszmei-politikailag megerősödött. Ez utóbbi szempontból a KJSZ mint egységes osztály-forradalmi erő szilárdult meg, megerősítvén minden funkcióját, a demokratikus centralizmus hatóképességét és minden részének önálló felelősségét.

A normatívák minden változásának, sőt már a változások gondolatának is megvan a maga valóságos hatása. Ezek a változások motiválják az akciókat, és a gyakorlattal összekapcsolódva elősegítik, hogy jobban érvényesüljenek azok a rejtett erők, amelyek e változásokat előidézik. Így már az alkotmányos változások eddigi előkészítése is nagymértékben kihatott a Kommunista Szövetség életére. Rendkívül jelentős irányzatok jutottak kifejezésre a Kommunista

Szövetség munkájában az alkotmányos változások második szakaszával kapcsolatban, noha e tekintetben komoly lemaradásról is szólhatunk, s ezt mindenképpen be kellene hozni a JKSZ X. kongresszusának előkészítése során. A X. kongresszus platformja mindenképpen ilyen irányzatot szab ennek a folyamatnak.

Az alkotmányfüggelékek, különösen a XXI., XXII. és XXIII. függelék érvényesítéséért folytatott eddigi harc a társadalom forradalmi átalakulásának létkérdései felé irányította a Kommunista Szövetséget, anyagilag és történelmileg meghatározott, mélyenszántó dialógusra készítette a munkásosztályt. Ennek során a Kommunista Szövetség erőteljes átalakuláson ment át. Az alkotmányfüggelékek megvalósításáért folyó harcban az élgárda minden döntő fontosságú történelmi-forradalmi sajátossága kifejezésre jut, mint ahogyan a másik oldalon annak kell igazolódnia, hogy alkalmas-e az alkotmány mint társadalmi-politikai hatóeszköz, saját céljainak szolgálatára.

Az alkotmányos rendszer megvalósításáért folytatott harcban, ami közvetlen értelmet ad azoknak az akcióknak, amelyek az öngazgatású szocialista átalakulás közvetlen és hosszú távú céljainak megvalósítására irányulnak, s amelyek történelmi mércéjét képezik az erőknak, értelmet adnak a forradalmi ténykedésnek, ebben a harcban a Kommunista Szövetség felfokozza a valóságban létező tényezők erejét, fölébreszti érdeklődésüket, befolyásolja társadalmi hovatartozásukat. Ennélfogva az alkotmány érvényesítése nem csupán a szubjektív akarattól vagy a kényszertől függ, hanem a belső szükségletektől és az autonóm hozzáállástól is, nem csupán a szervezetségen, hanem az ösztönszerűségeen is múlik. Mennél inkább eleget tesz e feladatának, a Kommunista Szövetség annál sikeresebben harcolhat az alkotmány érvényesítéséért, s ennek révén saját forradalmi céljainak megvalósításáért anélkül, hogy mint a hatalom közvetlen hordozójának és végrehajtójának állandóan „ügyeletelkednie” kelljen e folyamatok felett. Ez másrészt olyan mértékben valósulhat meg, amilyen mértékben az osztály közvetlenül oldja meg saját problémáit, amiben még mindig sok a hiányosság, noha a gyakorlat egyre inkább efelé törekszik.

Léteznek bizonyos kiindulási pontok, amelyek segítségével elméletileg meghatározhatjuk és reálisan föllálíthatjuk a KSZ és az új alkotmányos és társadalmi változások kölcsönös kapcsolatát. Ezek: a) a KSZ forradalmi élcsapatát képezi a munkásosztály, b) a KSZ összetartó ereje a társadalomnak, és felelősséggel tartozik a társadalmi viszonyok, a társadalmi újratermelés és az egész fejlődés öngazgatásos szocialista jellegéért. Az új alkotmányos és társadalmi változások döntő fontosságú kapcsolatban állnak a Kommunista Szövetség e két elemével.

Elsősorban is, az alkotmányos és társadalmi átalakulás lehetővé teszi a munkásosztály önszervezkedését és öntevékenységét, mindenekelőtt a társult munka és a küldöttségi rendszer által. A proletariátus forradalmi diktatúrája az öngazgatásban mint uralkodó társadalmi viszonyban nyeri el konkrét-történelmi formáját, beépítve a társult munkába, és közvetlenül megvalósítva a munkásosztály hatalmát a küldöttségi rendszer révén. Ezek a változások,

bármennyire is azonos útján vannak azoknak a fejlődési irányzatoknak, amelyek az öngazgatás bevezetésével vették kezdetüket társadalmunkban, értelmükben mégis egészen új minőségűek, hiszen közvetlenül szervezik meg a munkásosztályt, saját történelmileg „beért” feladataik teljesítésére, önmaguk felszabadítására. Minthogy ezt a történelmi folyamatot nem az önmagától adott, a magán-való osztály bonyolítja le, hanem a maga forradalmi élcsapatának vezetésével végzi, ezért minden történelmi lépéssel, amely előbbre viszi a munkásosztály önszervezettségét és öntevékenységét, növekszik e folyamatokban a forradalmi élcsapat szerepe és felelőssége is. Az alkotmány valórváltása és a tényleges öngazgatású társadalmi átalakulás döntő módon attól függ, miképpen szervezkedik meg és ténykedik a munkásosztály. A szocialista forradalom egyre inkább úgy valósul meg, mint a munkásosztály ténykedése, nem pedig a bürokrácia közvetítése által. Ezzel egyidejűleg a KSZ szerepe és felelőssége is növekszik a maga eredeti történelmi-forradalmi értelmében, nehogy mint a munkásosztály élcsapata, alul maradjon azokkal a veszélyekkel és irányzatokkal szemben, amelyek a bürokratikus társadalmi rétegek és viszonyok instrumentumává akarják degradálni. Mindezek a kategóriák — a munkásosztály és a Kommunista Szövetség is — egyre inkább megközelítik a maguk történelmi forradalmi pozícióját: a munkásosztály tényleges uralkodójává válik a társadalmi viszonyoknak és hordozójává lesz a bővített újratermelésnek, a Kommunista Szövetség pedig a munkásosztály igazi forradalmi élcsapataként folytatja tevékenységét. Ez tartalmazza mélyrehatóbban a Kommunista Szövetség, valamint az alkotmányos és társadalmi változások viszonyát, amelynek gyakorlata és tapasztalatai annál sokoldalúbbak és gazdagabbak lesznek, mennél mélyebbre hatolunk ennek a lényegnek a megvalósításában, és mennél sokrétűbbek és különlegesebbek a társadalmi-történelmi feltételek, melyek között ez a folyamat végbemegy, melyek között végbe kell mennie. De ez foglalja magában ennek a viszonyoknak a másik oldalát is: éppen az új alkotmányos és társadalmi változások valórváltásáért, az új alkotmányos és társadalmi élet anyagi alapjának megszilárdításáért folytatott harcban, ami elsősorban a társult munkáért, mint a munkásosztály jelenlétének és uralmának történelmi formájáért folyik, hiszen ezen az úton valósulhat meg a proletariátus igazi diktatúrája, ebben a harcban alakul át és fejlődik maga a Kommunista Szövetség is.

Még egy szempontból döntő jelentőségű az alkotmányos és társadalmi átalakulás a Kommunista Szövetségre nézve. Az új alkotmányos kategóriák a „munkamegosztásról”, az „öngazgatói egyezményekről” és a „társadalmi megállapodásokról” szabad teret adnak és kifejezésre juttatják a szociális forradalom alapvető, osztálytörténelmi jellegű folyamatát, amelyben önmagát fölszabadítva, a munkásosztály az egész társadalmat fölszabadítja. Mélyreható szociális átalakulás megy végbe, amelyben a társadalom dolgozó rétegei a maguk anyagi és társadalmi helyzetük tekintetében mindinkább megközelítik a munkásosztályt, és pedig elsősorban magának a munkásosztálynak a ténykedése révén. Ennek a folyamatnak osztály-

forradalmi tartalma van, s kiváltásában a munkásosztály forradalmi élcsapata játssza a főszerepet. Ezért nem csupán az alkotmányos előírások egyszerű alkalmazásáról van szó, hanem az alkotmányos rend olyan végrehajtásáról, amely egyet jelent a társadalmi forradalommal, egyet jelent a társadalmi átalakulás forradalmi céljainak megvalósításával.

Az átalakulás e két elemét figyelembe véve — egyrészt a munkásosztály öntevékenységét, másrészt azt a szociális átalakulást, amelynek során a dolgozó társadalmi rétegek egyre inkább megközelítik a munkásosztály anyagi és társadalmi helyzetét, érdekeiket egyre jobban összehangolva a munkásosztályéval — a Kommunista Szövetség létrehozta saját viszonyát az alkotmánnyal.

Másodsor, a Kommunista Szövetség a legfelelősebb tényezője a teljes öngazgatású szocialista újratermelésnek, s a társadalom legfőbb összetartó ereje. Ez a szerepe az új alkotmányos és társadalmi átalakulással kapcsolatban folytonosan nagyobbra nő. Az új folyamatok a társadalom növekvő demokratizálódását fejezik ki, s ez új alapokat és új tartalmat követel a kohézióhoz. Az autonómítás és az öngazgatásos társadalmi-politikai rendszer minden tényezőjének egyre nagyobb fokú önállósága a tevékenységben megköveteli a társadalmi folyamatok egyöntetű irányítását, ami e folyamatoknak öngazgatásos szocialista jellegében jut kifejezésre, s ezt elsősorban a munkásosztály történelmi és mindennapi érdekei határozzák meg.

A Kommunista Szövetség csak úgy befolyásolhatja hatásosan ezeket a folyamatokat, ha szerepének megvalósítása e célok felé irányul, ha ezek a célok a mindennapi gyakorlatban megvalósulnak.

Ez döntően befolyásolja a Kommunista Szövetség társadalmi helyzetét, mint a munkásosztály forradalmi élcsapatának és a társadalom vezető erejének helyzetét, és gyakorlatilag épp e tekintetben, a társadalom növekvő demokratizálódásával kapcsolatban vetődött fel a Kommunista Szövetség úgynevezett beavatkozásának vagy nem beavatkozásának kérdése is. A Kommunista Szövetség új fejlődési irányával ez a probléma teljes mértékben megoldódott, s így ez a kikényszerített áldilemma lekerült a napirendről. A Kommunista Szövetségnek olyan módon és olyan eszközökkel kell megvalósítania a maga szerepét, amilyeneket a reális társadalmi-történelmi helyzet és a szocialista öngazgatásos demokrácia osztálytartalma megkövetel. A szocialista öngazgatásos demokráciát úgy kell megvalósítania, mint osztálykérdést — az öngazgatás és a munkásosztály hatalma révén, s ez határozza meg tartalmilag és történelmileg társadalmi szerepe megvalósításának módját és módszereit is. Úgy kell tehát viszonyulnia az öngazgatásos szocialista demokráciához, mint a munkásosztály hatalmának kifejeződéséhez és formájához. Elmondhatjuk, hogy a társadalom gyors demokratizálódásának folyamata, amit az alkotmányos változások (első és második szakasza) „váltott ki”, kedvezően „provokálta ki” ennek a kérdésnek a helyes felállítását is, s ez nem lényegtelen, amikor a Kommunista Szövetség társadalmi helyzetéről és fejlesztéséről van szó. Ebből következik a Kommunista Szövetség viszonyulása az öngazgatáshoz

és a hatalomhoz, az alkotó szabadsághoz és sok más alkotmányos szabadsághoz és joghoz.

Ezzel egyidejűleg tovább növekszik a társadalmi és politikai szubjektumok autonómiája, de ezek felelőssége is saját tevékenységük keretében, sőt azon túl, az egész társadalommal szemben. Mindez az egyes szociális és politikai funkciók jellegétől függ (a társult munka szervezete, a kommuna, a köztársaság, az autonóm tartomány, a szövetség stb.). Ez a tény, és azok a szociális-történelmi célok, amelyek felé ezek a folyamatok haladnak, igen közelről érintik a Kommunista Szövetség fejlődésének és ténykedésének egyes jelentős elemeit, hiszen a Kommunista Szövetség a hordozója a társadalom kohéziójának, valamint a társadalmi fejlődés és átalakulás szocialista öngazgatású irányvételének. Az anyagi és szociális feltételek történelmi meghatározottsága, melyek között ez a folyamat végbe megy, és amelyeken át kell haladnia, miközben saját céljainak megvalósításával át is alakítja őket, olyan, hogy befolyásolja, sőt ki is váltja, a határozott irányvonal és stabilitás ellenére is, e társadalmi és politikai funkciók összeütközéseit, hatáskörük kölcsönös túllépését és egymás „megelőzését” (pl.: lokalizmus, partikularizmus), megengedi, hogy a folyamat eltérjen a maga alapvető, sajátos történelmi és forradalmi osztálytartalmától (pl.: a nacionalizmus a maga szeparatistikus vagy centralista-unitarista formájában). A Kommunista Szövetségnek elő kell segítenie a hasznos társadalmi funkciók állandó konkurrenciáját, de az értékek létrehozóinak dominációját is, az össztársadalmi újratermelés optimális viszonyaira törekedve. A küldöttségi rendszernek épp ezt a történelmi feladatot és problémát kell megoldania. Még mindig eléggé erősek a szociális és politikai funkciók társadalmi eltorzulásainak és elembertelenedéseinek anyagi és szociális alapjai, noha a társadalomnak, a fejlődés elért színvonalára, és átalakulásának osztályforradalmi érdekeire és céljaira való tekintettel, e funkciókat be kell töltenie. Ugyanígy még ma is eléggé erősek azok az anyagi és társadalmi nyomások (a tudatban és a hagyományok által), amelyek az egyes alkotmányos intézmények és viszonyok alapvető osztályszociális funkciójának eltolódására és átalakítására irányulnak. Az alkotmány által meghatározott számos osztály-szociális funkció még mindig nem a valószínű helyzetet fejezi ki, hanem a legjobb esetben is csak azt mutatja, hogy a gyakorlat milyen irányú. Ezek a funkciók egyelőre igen kevésbé tudnak ellenállni a torzulásoknak és transzformálódásoknak, sokkal kevésbé, mint azok, amelyek már megkapták teljes alkotmányos tartalmukat.

A Kommunista Szövetség kénytelen alkalmazkodni a társadalmi és alkotmányos valóságnak ehhez az oldalához is, fel kell készülnie ilyen szempontból is, mint forradalmi és irányító tényezőnek. A Kommunista Szövetségnek nem csupán a maga forradalmi-társadalmi céljainak a szempontjából kell tekintettel lennie ezekre a veszélyekre, hanem készen kell állnia a velük való szembeszegülésre is, amennyiben mégis előtörnek. A mindennapi harc a technokratizmus, a bürokratizmus, a nacionalizmus, az anarcholiberalizmus ellen pontosan ezt jelenti. E szükségletekre, melyek a társadalmi

osztályjellegű harc iránt állandóan előállnak, és a társadalmi-történelmi gyakorlat e „provokációira” való tekintettel, a Kommunista Szövetségnek mindenekelőtt állandóan erősíteni, fejleszteni és alkalmaznia kell a maga eszmei-politikai irányvonalát, fejleszteni kell önmagát mint az átalakulás és az osztálytársadalmi akció egyedülálló forradalmi szervezetét, szemben az objektív világ egységességével és feltételeinek összességével, melyek között az átalakulás, illetve a forradalom végbemegy. Ezért növekszik a jelentősége azoknak az elveknek és viszonyoknak, amelyek erősítik a Kommunista Szövetséget mint egységes forradalmi szervezetet. A JKSZ Elnökségének XXI. ülése, amelynek rendkívüli jelentősége van a JKSZ-nek mint a munkásosztály egységes forradalmi szervezetének fejlődésére, választ adott azokra a szükségletekre és kihívásokra, amelyeket az adott anyagi és szociális feltételek hatására az alkotmányos és társadalmi átalakulás gyakorlata vetett fel. Felelet volt ez a KSZ ideológiai és politikai dezintegrálódásának veszélyére és irányzatára is, arra a kísérletre, hogy „a köztársasági és tartományi Kommunista Szövetségek labilis koalíciójára” fokozzák le egységét.

A Kommunista Szövetség fejlesztéséhez és tevékenységéhez alapul szolgáló elveket és viszonyokat azok az intézkedések képezik, amelyekhez a maga történelmi szerepének megvalósulása érdekében a forradalmi élcsapat folyamodik, hogy az anyagi és társadalmi szférában legyőzze mindazokat az akadályokat, amelyek gátolják a munkásosztály közvetlen öngazgatásának és hatalmának megvalósulását, s amelyek késleltetik önnön felszabadítását, történelmi értelemében. Ezt a problémát a Kommunista Szövetség ma sikeresen oldja meg, végrehajtva a maga erőteljes és dinamikus fejlődését. A Kommunista Szövetség nem valamilyen misztikus és feltételezett kategóriák alapján fejlődik, hanem összhangban a társadalom forradalmi fejlődésének szükségleteivel és e szükségletek kielégítése által. E folyamatoknak ebben van az erejük. Ezért a Kommunista Szövetség és az alkotmány kapcsolata nem szabályrendelkezési jellegű és képzelt, hanem reális és életszerű. Ennélfogva a Kommunista Szövetség nem folytathat merő propagandát az alkotmány érdekében, hiszen, ezzel nem elégíthetné ki azokat a követelményeket, amelyeket az alkotmányban tartalmazott célok megvalósítása érdekében a Kommunista Szövetség mint forradalmi élcsapat maga elé tűzött, mint ahogyan nem elégedhet meg az alkotmány olyan tolmácsolásával sem, amely figyelmen kívül hagyná annak osztályjellegét, öngazgatásos szocialista tartalmát, hiszen ezzel csak kompromittálná és lefokozná önmagát, mint a szociális forradalom hordozóját. Ezért a Kommunista Szövetség viszonya az alkotmányhoz osztály-politikai, harcoss és alkotói jellegű. Az alkotmányos rend megvalósítása a társadalmi viszonyok, a társadalmi szervezethez és tudat meghatározott állapotán „nyugszik”, s ezért az alkotmányos célok megvalósítását ki kell harcolnia. Az alkotmány a valóságra támaszkodik, „érzi” a maga eshetőségeit, a társadalmat a lehetőségekben, a maga forradalmában látja. Így például a küldöttségi rendszer megköveteli és feltételezi az erős bázist, mint ahogyan a politikai reprezentálás rendszere megkövetelte a bázis feletti hatalmat. Ezért kell harcot

folytatni az egyoldalú empirizmus és a technokratikus pragmatizmus ellen, továbbá a partikularizmus és más olyan irányzatok ellen, amelyek kiforgatják a társadalmi viszonyok és átalakulás autentikus munkás-osztályjellegű tartalmát.

E. Kardelj arról beszél, hogy „mindenképpen abból a feltételezésből kell kiindulnunk, hogy a küldöttségi rendszer csak úgy funkcionálhat, ha a szervezett munkásosztály, a szervezett dolgozó emberek instrumentuma lesz”, s mindjárt hozzáteszi, hogy „ez a szervezettség azonban nem kizárólag a dolgozó embereknek a társult munka területén kialakított öngazgatású szervezettségéből áll, hanem a maguk osztályjellegű és politikai szervezettségéből is, a KSZ és más osztályjellegű társadalmi-politikai szervezet keretében, s ehhez a szervezettséghez tartozik a szocialista tudománnyal kialakított kapcsolata is”.*

Az alkotmány a munkás-osztályhatalom és öngazgatás „tisztá kategóriáiból” indul ki, noha ezeket csak harccal és forradalmi átalakulással lehet megvalósítani. A Kommunista Szövetségnek belső, forradalmi tényezőnek kell lennie, amely döntő módon kihat arra, hogy az egész alkotmányos és társadalmi-politikai rendszer megfelelő helyzetbe kerüljön, amelyben azután, a társadalmi és politikai átalakulás hordozójának tevékenységével és uralmával — a munkás-osztály elveti a maximális effektusokat az alkotmány végrehajtását illetően.

Eközben a Kommunista Szövetségnek oda kell hatnia, hogy az átalakulásnak és az alkotmány alkalmazásának azokat az objektív alapjait is megmozgassa, amelyek az objektív ellentmondások hatásában, mindenekelőtt a piac hatásában nyilvánulnak meg, arra törekedve, hogy a munkásosztály a társadalmi folyamatokban való részvételével a maga kocsijába „fogja be” az objektív erőket, és maximális effektust érjen el az objektív feltételekhez és a szubjektív akcióhoz viszonyítva, tehát, hogy annyit adjon magából, amennyit történelmileg egyetlen szociális erő sem tudott adni, s amennyi szavatolni képes a forradalmi-társadalmi átalakulást és az osztályjellegű felszabadulást. Az objektív ellentmondások és piaci törvényszerűségek hatásában és azok „megnevelésében” fejlődnek ki és „melegednek be” az alkotmányos és társadalmi funkciók, miközben a Kommunista Szövetségnek be kell töltenie az öntudatnak és a célirányos mozgás ellenőrzésének szerepét is, tényezőjévé válva az első társadalmi és kritikai, forradalmi mozgósításnak, azonnal reagálva, amint a mozgás más eredményeket mutat. Ezek szerint e tekintetben is kifejezésre jut a kölcsönös összefüggés és a „közelség” a Kommunista Szövetség és az új alkotmányos és társadalmi változások viszonyában.

Az alkotmányos rend a megvalósulás folyamatában úgy nyilvánul meg, mint meghatározott ideológiai és politikai kérdés. A normatívák olyan fajta realitása ez, amely ideológiailag és politikailag par excellence, hiszen a legfőbb dolgokat, az osztálytörténelmi célo-

* Edvard Kardelj, Felszólalás a JKSZ Elnökségének és a JSZSZK Elnökségének együttes ülésén, 1973. május 18-án.

kat és érdekeket határozza meg. Ezért az alkotmányos rend „bevezetése” az életbe folytonosan ideológiailag és politikailag mozgatja meg a társadalmat. Az adott társadalmi-történelmi feltételek között nem csupán egyetlen érdek tolmácsolja az alkotmányos tartalmat. Az érdekek összeütközése felszínre veti a konkurrenciát a tolmácsolásban, s mindegyik a maga érdekeinek megvalósulásával számol, mindegyik a maga érdekét igyekszik hatalomra vagy a hatalom közelébe juttatni. Az érdekeknek ebben az összeütközésében azonban történelmileg a munkás-osztályérdek a legerősebb, s az egyúttal az uralkodó erő is az adott öngazgatású társadalmi-politikai rendszerben, a forradalmi élgárda pedig annak a társadalmi (ideológiai és politikai) tolmácsolásnak a hordozója, amelynek megvan a maga történelmi előnye és folytonosan győzelmet arat. Ezt a tolmácsolást azonban, miután nem valamilyen békés és konfliktusmentes térségben hangzik el, állandóan tevékenyen kell megadni, képessé kell tenni arra, hogy legyőzzön minden más tolmácsolást, ami szembe-szegül vele, vagy területet hódít el tőle. Jelentős szempontjait tartalmazza ez a Kommunisták Szövetsége fejlődésének.

Ilyen a tényleges harc a technokratizmus, a nacionalizmus, a dogmatizmus és a neosztalinizmus ideológiája ellen. Mindaz, ami szemben áll a munkás-osztályérdekekkel, szemben áll a Kommunisták Szövetsége társadalmi szerepével is. Az anarcholiberalizmus az osztályidegen érdekek „betörése”, ide tartozik a nacionalista interpretálás is, a technokratizmus pedig közvetlenül visszaszorítja a munkás-osztályérdekeket és felfogásokat, tehát lényegében véve azonos a szándékuk a munkásosztály szerepének és hatalmának történelmi és forradalmi kérdéséhez viszonyítva.

A Kommunisták Szövetsége nem csupán alkotmányos tényező, hanem az alkotmány valórváltásának belső tényezője is. Ezért azt mondhatnánk, hogy alkotmányos rendünk bizonyos módon magába foglalja a KSZ osztály-forradalmi szerepét, mint ahogyan konkrét-történelmi (öngazgatású-szocialista) formáját fejezi ki a proletariátus diktatúrájának. A KSZ és az alkotmányos rend kapcsolata nem azonos a politikai pártok és alkotmányok klasszikus viszonyával, hiszen e kapcsolatnak egyik tényezője sem fejezi ki a problémák klasszikus (polgári-demokratikus) jellegét, noha sem a KSZ, sem az alkotmány nem esik kívül a társadalom történelmi, osztályviszonyain, azok fejlődésén, hanem szorosan ezekhez tartoznak.

A KSZ és az alkotmány e kapcsolatában, e nyílt viszonyában különös jelentősége van a KSZ azon képességének, hogy munkás-osztályalapon, vagy a munkás-osztályérdekekkel összhangban, elvégezze a társadalmi érdekek szintézisét. Ugyanakkor az alkotmány létezése és „hatása” arra ösztönzi és készíteti a Kommunisták Szövetséget, hogy tovább fejlessze e képességét. A „rég” és az „új” anyagi alapokon kisarjadva, a társadalomban folytonosan különféle érdekek alakulnak ki, amelyek egymással szembekerülnek és összeütköznek, s nem egyformán viszonyulnak a társadalom osztály-történelmi fejlődéséhez. Rendelkezéseiben az alkotmány magában hordozza a munkás-osztályérdekeket, és ezekhez igazodva alakítja ki intézményeit és elveit. Ezért az alkotmány alkalmazása egyetlen je-

lent a munkás-osztályérdekek érvényesülésével, illetve a munkás-osztály dominációjával a társadalomban. A Kommunista Szövetség forradalmi-történelmi tényezője ennek a folyamatnak, és ebben rejlik mélyebb viszonya az alkotmányhoz, nem csupán annak valamely intézményéhez, hanem az egész alkotmányhoz. A Kommunista Szövetségnek meg kell oldania a tömeg empirizmusa és a folyamatok ösztönszerűsége viszonyának kérdését, miután az alkotmány „érdekelte tette” a forradalmi szocialista öngazgatásos távlatok iránt, amelyben az általa keresett szervezettséget is „megtalálja”, és ezen keresztül teremti meg kapcsolatát az alkotmánnyal, annak megvalósításáért.

A Kommunista Szövetségnek tudnia kell az alkotmányt úgy alkalmazni, mint a forradalmi-társadalmi átalakulás hatóeszközét, önmagát is olyan társadalmi pozícióba „helyezve”, ami biztosítja a minél gyorsabb célbaérést, amely felé, mint forradalmi erő törekszik, és amelynek funkcióját a jelenben végzi. Ezért az alkotmány maximális valóraváltására kell törekednie. A Kommunista Szövetségnek azonban, amellet is, hogy az alkotmányt úgy használja fel, mint a forradalmi társadalmi akció és átalakulás eszközét, nem szabad veszélybe sodornia az alkotmánynak mint a munkásosztály és a széles néprétegek alapokmányának humanisztikus, szellemi és ihletadó célkitűzéseit, hanem utat kell mutatnia, gyakorlattá kell fejlesztenie közvetlen megvalósítását, mindenekelőtt olyan mértékben, amennyire a társadalomnak sikerült túlhaladnia és megoldania az osztálymegosztottságot és korlátokat, eredményeit az alkotmányra alapozva. E tekintetben is, mint olyan tényező, amely legközelebb áll a tömeg tudatához és mozgósításához, a Kommunista Szövetség közvetlen és élénk kapcsolatba kerül az alkotmánnyal.

Az alkotmány serkenti a munkásosztály öntevékenységét, és erre törekszik a Kommunista Szövetség is. Ugyanígy az alkotmány lehetővé teszi, hogy a munkásosztály közvetlen befolyást gyakoroljon az államra, és ilyen értelemben a dolgozó emberek jobban és közvetlenebbül „fegyelmezhetik” az államot, hogy tovább végezze történelmileg szükségyszerű funkcióját a forradalom vívmányainak védelmében, és az öngazgatásos szocialista fejlődés elősegítésében. A Kommunista Szövetség épp ennél fogva jobban megvalósíthatja a társadalom demokratizálódását, nem hagyva védelem nélkül a szocialista fejlődés eddigi vívmányait és távlatait. Ennél fogva a Kommunista Szövetség egyre szilárdabban fejlődhet, mint a társadalom vezető eszmei-politikai ereje, amely nem gyakorol ugyan közvetlen hatalmat, de a munkásosztály közvetlen akcióinak serkentésével „ügyeletet tart” a hatalom osztály-forradalmi tartalmának és funkciójának megvalósulása felett. Azzal, hogy nem gyakorol közvetlen hatalmat, a forradalmi élcsapat nem csökkenti történelmi szerepének fontosságát a hatalom forradalmi-osztályfunkciójában, hiszen a hatalmat egyre inkább közvetlenül a munkásosztálynak „adja át”, s ezzel még inkább megközelíti történelmileg kijelölt céljait.

Csak az igazi demokratizálódás és a demokratizálódás forradalmi-osztálytartalmának megvalósulása az öngazgatás által teheti lehetővé és serkentheti a forradalmi élcsapat átalakulását olyan erőből,

amely közvetlenül gyakorolja a hatalmat olyan erővé, amelynek vezető eszmei-politikai szerepe van ugyanennek az osztály-forradalmi hatalomnak a gyakorlásban. Ily módon a párt lehetővé teszi az átmenetet a proletariátus forradalmi diktatúrájának egyik történelmi formájából a másikba. Az alkotmány jelentős tényezője ennek a folyamatnak, s a Kommunisták Szövetsége ennél fogva még inkább „érdekelt” az alkotmány, annak módosítása és alkalmazása iránt.

Az alkotmány kérdése tehát azonos az öngazgatású szocialista demokrácia kérdésével. Ennél fogva viszonyunk az alkotmányhoz elvezet az öngazgatású szocializmus minden alapvető kérdéséhez, ha pedig külön a forradalmi élcsapatról van szó, akkor ez a viszony feltárja szerepe megvalósításának és fejlődésének minden kérdését. Persze nem tekinthetünk a párt minden kérdésére az alkotmányon és annak megvalósításán keresztül, de számos kérdés így vetődik fel helyesen és a lehető legjobb módon. Ugyanígy az alkotmány a társadalom egészét „közelíti meg”, s az alkotmánnyal kapcsolatban vetődik fel a problémák szerteágazó hálózata, kezdve az anyagiaktól az ideológiai kérdésekig. Az alkotmány problémája ebből a szempontból is közelről érinti az egész forradalmi élcsapatot.

Rezime

Ustavne promene i Savez Komunističke Jugoslavije

Autor polazi od konstatacije da Ustav i njegove promene utiču bitno na procese u društvu, a, u vezi s tim, menja se i istorijski položaj Saveza komunističke Jugoslavije, i kao revolucionarne avangarde radničke klase i nosioca samoupravnog socijalističkog preobražaja u, ustavnim poretkom, utvrđenom političkom sistemu. Ove promene nastaju ne samo prostom činjenicom što se određeni elementi društvenog preobražaja menjaju, već pre svega zato što Savez komunističke Jugoslavije, kao revolucionarni subjekat, utiče i stalno nastoji da ovlada elementima društvenog preobražaja, pri čemu se i on, kao deo naše društvene stvarnosti, menja.

Od karakteristika ovog svojevrsnog odnosa autor razrađuje prvo elemente koje proizilaze iz okolnosti da je Savez komunističke Jugoslavije nosilac ideoloških i idejno-političkih procesa, tretirajući karakter društvenih procesa koji su začeti već ranije, ali koji su se posebno intenzivirali Ustavnim amandmanima. Sledeći elemenat ovog odnosa proističe iz činjenice da je Savez komunističke Jugoslavije revolucionarna avangarda radničke klase i nezaobilazna kohezijska snaga našeg društva. U vezi sa ostvarivanjem diktature proleterijata u našim uslovima, autor tretira funkciju Saveza komunističke Jugoslavije u izražavanju različitih parcijalnih društvenih interesa i u procesu afirmacije društvenog interesa kroz funkcionisanje političkog sistema sa posebnim osvrtom na delegatski sistem.

Autor između ostalog konstatuje da Savez komunističke Jugoslavije ima prema ustavu klasno politički, borbeni i stvaralački odnos. Realizacija ustavnog sistema zasniva se uvek na jednom određenom datom stanju društvenih odnosa, organizovanosti i svesti, te je stoga potrebna stalna borba da ciljevi Ustava — dakle oni elementi ustavnosti koje tek treba u punjoj meri ostvariti — postanu što više realnost. Na primer delegatski sistem traži i pretpostavlja jaku društvenu bazu, kao što je sistem političke reprezentacije zahtevao moć nad bazom. To upućuje na borbu protiv jednostavnog empirizma i tehnokratskog pragmatizma, zatim protiv partikularizma i drugih tendencija

koje iskrivljavaju autentični radničko-klasni sadržaj društvenih odnosa i preobražaja.

Svojevrsnost odnosa Saveza komunista i ustavnih promena ispoljavaju se u dva vida. Kao idejno i ideološko pitanje i kao pitanje revolucionarne društvene prakse.

Ustavni sistem u procesu ostvarivanja živi kao ideološko i političko pitanje, pre svega zato što Ustav sadrži i takvu vrstu normativa koje su prevashodno ideološki i politički, jer definišu najviše, dakle, klasno istorijske ciljeve i interese. Stoga, sprovođenje ustavnog sistema u život neprestano zahteva ideološku i političku nadgradnju društva. U datim društveno istorijskim uslovima, u sukobu interesa, javlja se konkurencija interpretacija, ustavne sadržine od kojih svaka računa i na svoje ostvarivanje, ispoljavajući time svoj parcijalni interes, ka afirmaciji putem mehanizma vlasti. Međutim, usled tog sukoba interesa stoji radničko-klasni interes kao istorijski najjači, a u datom samoupravnom društveno-političkom sistemu kao vladajući, i stoji revolucionarna avangarda kao nosilac one društvene interpretacije koja ima istorijsku prednost i neposredno pobeđuje.

Sa druge strane, ustavni poredak stimuliše samodelatnost radničke klase, a tome teži i Savez komunista. Isto tako, Ustav omogućuje da radnička klasa neposredno utiče na državu, pa u tom smislu ona može bolje i neposrednije da utiče na državni aparat koji vrši svoju istorijski neophodnu funkciju zaštite tekovina revolucije i omogućava samoupravni socijalistički razvitak.

Autor ističe da Savez komunista nije samo ustavni činilac, već i unutrašnji faktor realizacije Ustava. Stoga bi se moglo reći da naš ustavni sistem na neki način „podrazumeva” klasno revolucionarnu ulogu SK, kao što izražava konkretno-istorijsku formu diktature proleterijata. Odnos između SK i ustavnog sistema nije klasičan odnos između političke partije i Ustava, jer nijedan elemenat tog odnosa ne izražava klasičnu (buržoasko-demokratsku) prirodu problema, iako, ni Savez komunista, ni ustav, nisu dati van istorijsko-klasnog odnosa društva, nego baš u njemu.

Savez komunista mora da rešava odnos između empirizma masa i spontanosti procesa, čemu Ustav otvara revolucionarnu socijalističku samoupravnu perspektivu. Kroz ovu aktivnost se izražava i svojevrsni odnos Saveza komunista i ostvarenje Ustavnog poretka.

Autor završava svoja razmatranja analizom elemenata političkog sistema na osnovu kojih zaključuje da je pitanje Ustava pitanje samoupravne socijalističke demokratije. Stoga, odnos prema Ustavu uvodi nas u sva osnovna pitanja samoupravnog socijalizma, a kada je reč o revolucionarnoj avangardi posebno, onda nas uvodi, ako ne u sva, ali u skoro sva pitanja razvoja Saveza komunista i ostvarivanja njegove uloge.

Zusammenfassung

Verfassungsänderungen und der Bund der Kommunisten Jugoslawiens

Der Verfasser geht von der Feststellung aus, dass die Verfassung und deren Änderungen die wesentlichen gesellschaftlichen Prozesse betreffen. Demzufolge ändert sich auch die historisch hergestellte Lage des Bundes der Kommunisten sowohl als revolutionäre Avantgarde der Arbeiterklasse wie auch als Träger der selbstverwalterischen sozialistischen Umwandlung im — durch die Verfassungsordnung festgelegten — politischen System. Diese Änderungen kommen nicht nur durch die Tatsache zustande, dass sich bestimmte Elemente der gesellschaftlichen Umgestaltung ändern, sondern vor allem deshalb, weil der Bund der Kommunisten als revolutionäres Subjekt ständig bemüht ist, diese Elemente der gesellschaftlichen Umgestaltung zu beeinflussen und sie zu beherrschen, wobei er sich selbst als Teil unserer gesellschaftlichen Realität einer Veränderung unterzieht.

Aus den Charakteristiken dieses eigenartigen Verhältnisses arbeitet der Verfasser zuerst die Elemente aus, die aus dem Umstand hervorgehen, dass der Bund der Kommunisten Träger der ideologischen und ideell-politischen Prozesse ist. Dabei behandelt er den Charakter der gesellschaftlichen Prozesse, die schon früher entstanden, die aber durch die Verfassungsänderungen intensiviert wurden. Das nächste Element dieses Verhältnisses geht aus der Tatsache hervor, dass der Bund der Kommunisten eine revolutionäre Avantgard der Arbeiterklasse und eine unumgängliche Kohäsionskraft unserer Gesellschaft darstellt. Davon ausgehend und im Zusammenhang mit der Verwirklichung der Diktatur des Proletariats unter unseren Bedingungen, behandelt der Verfasser die Funktion des Bundes der Kommunisten in der Äusserung verschiedener gesellschaftlicher Teilinteresse sowie die Funktion des BK im Prozess der Bestätigung des gesellschaftlichen Interesses durch das Funktionieren des politischen Systems mit besonderer Rücksicht auf das Delegatesystem.

Der Verfasser stellt unter anderem fest, dass der BK gegenüber der Verfassung ein klassen-politisches und kampflustiges und schöpferisches Verhältnis hat. Die Verwirklichung des Verfassungssystems beruht immer auf einem bestimmten, gegebenen Zustand der Gesellschaftsverhältnisse, folglich ist ein ständiger Kampf notwendig, damit die Verfassungsziele, also jene Elemente der Verfassungsmässigkeit, die erst in grösserem Masse zu verwirklichen sind, eine Realität werden. Die Verfassung, die sich auf die Realität stützt, hat in gewissem Sinne die Gesellschaft in ihrer Möglichkeit und ihrer Revolution im Auge. Zum Beispiel, das Delegatesystem erfordert und setzt voraus eine starke gesellschaftliche Basis, so wie das System der politischen Repräsentation eine Macht über die Basis erforderte. Dies verweist auf den Kampf gegen den einfachen Empirismus und technokratischen Pragmatismus, weiterhin gegen den Partikularismus und gegen andere Tendenzen, die den authentischen arbeiter-klassen Inhalt der gesellschaftlichen Verhältnisse und Umwandlung verzerren.

Die Eigenartigkeit des Verhältnisses des BK und der Verfassungsänderung äussert sich vor allem auf zwei Arten. Als ideell-ideologische Frage und als Angelegenheit der revolutionären gesellschaftlichen Praxis.

Das Verfassungssystem lebt im Prozess der Verwirklichung als ideologische und politische Frage vor allem deshalb, weil die Verfassung auch solche Bestimmungen der Realität enthält, die vornehmlich ideologisch und politisch sind, also weil die Verfassung hauptsächlich klassenhistorische Ziele und Interessen definiert.

Der Verfasser hebt hervor, dass der BK nicht nur ein Verfassungsfaktor ist, sondern auch ein innerlicher Faktor der Verwirklichung der Verfassung. Deshalb könnte gesagt werden, dass unser Verfassungssystem gewissermassen die klassen-revolutionäre Rolle des „versteht“, ebenso wie es die konkrete historische Form der Diktatur des Proletariats zum Ausdruck bringt. Das Verhältnis zwischen dem BK und dem Verfassungssystem ist kein klassisches Verhältnis einer politischen Partei zur Verfassung, da kein Element dieses Verhältnisses die klassische (bürgerlich-demokratische) Natur des Problems ausdrückt, obwohl, weder der BK noch die Verfassung ausserhalb des historischen Klassenverhältnisses der Gesellschaft gegeben sind, sondern eben in diesem Verhältnis.

Der BK muss das Verhältnis zwischen dem Empirismus der Massen und der Spontanität des Prozesses lösen. Dazu eröffnet die Verfassung einerseits eine revolutionäre, sozialistische, selbstverwalterische Perspektive mit der Organisiertheit andererseits, durch welche Tätigkeit auch das besondere Verhältnis des BK und der Verwirklichung der Verfassungsordnung zum Ausdruck kommt.

Seine Erörterungen schliesst der Verfasser mit der Analyse der Elemente des politischen Systems aufgrund derer er folgert, dass die Frage der Ver-

fassung eine Frage der selbstverwalterischen sozialistischen Demokratie ist und deshalb führt uns das Verhältnis gegenüber der Verfassung in alle Grundfragen des selbstverwalterischen Sozialismus ein, und wenn es um die revolutionäre Avantgard im speziellen geht, dann führt uns dieses Verhältnis, wenn nicht in alle, dann doch in fast alle Fragen der Entwicklung des BK und der Verwirklichung dessen Rolle ein.